

MART 1967 FRANSIZ SEÇİMLERİ

Asistan Dr. Erdoğan TEZİÇ

I

Mart ayının 5 ve 12 sinde Fransa'da V. Cumhuriyetin üçüncü Millet Meclisi seçimleri yapıldı. 1958 anayasasının yürürlüğe girişinden hemen sonra ilk seçimler, Kasım 1958 de ve 1962 de Cumhurbaşkanı De Gaulle tarafından beş yıllık süresi dolmadan dağıtılan (feshedilen) Millet Meclisinin ikinci seçimleride Kasım 1962 de yapılmıştı.

Mart ayında yapılan seçimlerin incelemeğine geçmeden önce, bugün Fransa'da yürürlükte olan seçim sistemini kısaca görelim.

1958 de V. Cumhuriyetin kurulmasından sonra Millet Meclisi üyelerinin seçimi 13 Ekim 1958 Ordonnance'ına göre düzenlenmiştir. Öngörülen sistem, tek isimli (1) ve iki türlü çoğunluk sistemidir. Buna göre, herhangi bir adayın ilk turda seçilebilmesi için o seçim çevresinde kullanılan geçerli oyların salt çoğunluğunu, yani yarısından bir fazlasını elde etmesi gerekir. Fakat seçime katılma oranının çok düşük olması halinde, adayın bu düşük seçime katılma oranından yararlanarak seçilmesini önlemek amacıyla birinci turdaki salt çoğunluğuna ek olarak, adayın aynı zamanda o çevredeki kayıtlı seçmenlerin 1/4 nün oylarını elde etmiş olması gerekir.

Birinci turda bu çoğunluğu elde edemeyen adaylar ikinci tura (ballottage) kalırlar. Bir adayın ikinci turdaki seçimlere katılabilmesi için birinci turda adaylığını koymuş olması ve geçerli oyların

(1) Uygulanan sistemde dar bölge esas alındığından, Fransız seçmeni oyunu bir tek aday için kullanır. Fakat 4 Ekim 1958 anayasasının 25. maddesi «yedek milletvekilliği» (remplaçant) müessesesini öngörmüştür. Bu usulde her parlamento adayının aynı zamanda bir yedeği vardır. İlerde belirli şartlar içinde herhangi bir parlamento üyesinin yeri boşalacak olursa, onun yerine hemen yedek olarak seçilmiş olan geçer. Böylece seçmen oy pusulasına iki isim yazar. Milletvekili veya senatör seçilen yedeği ile birlikte seçilmiş olur.

en az %5 ini elde etmiş olması gerekir. İkinci tur seçimleri, birinci tur sonuçlarından en geç sekiz gün içinde yapılır. Bu turda seçilebilmek için geçerli oyları basit çoğunluğunu elde etmek yeterlidir; fakat en az iki oy almak gerekir.

İleride göreceğimiz gibi, ikinci tur seçimleri için partiler arasında büyük «pazarlıklar» yapılır.

Halen yürürlükte olan dar bölge ve iki turlu çoğunluk sistemi Fransa'da ilk olarak II. İmparatorluk döneminde (1852-1870) uygulanmıştır. III. Cumhuriyet döneminde (1870-1940) aynı sistem 1871 ve 1875 seçimlerinde uygulandı. 1885 yılında ise, dar bölge ve iki turlu çoğunluk sistemi yerine listeli ve iki turlu çoğunluk sistemi uygulandı. Seçim çevresi olarak «département»lar esas alınmıştır. 1889 da tekrar dar bölgeli (arrondissement) iki turlu çoğunluk sistemine dönüldü. Bu sistem I. Dünya Savaşı sonuna değin uygulanmıştır. 1919 yılında Dessoys Kanunu ile listeli seçime dayanan çoğunluk ve nisbi temsil arası bir sistem yürürlüğe girer. 1927 de tekrar iki turlu ve tek isimli çoğunluk sistemine dönülür. Bu 1940 yılına değin böyle devam eder. 1946 anayasası ile kurulan IV. Cumhuriyet döneminde (1946 - 1958), 1951 yılına kadar nisbî temsil sistemi uygulanmıştır. 1951 yılında nisbi temsil sistemine getirilen büyük kayıtlamalarla çoğunluk sistemi denilebilecek bir sistem uygulanır.

V. Cumhuriyet de ise 13 ekim 1958 Ordonnance'ı ile, Fransa'nın adetâ müşterek seçim sistemi denilen, iki turlu ve tek isimli çoğunluk sistemine dönülür (2).

4 Ekim 1958 tarihli V. Cumhuriyet anayasasınının 24. maddesine göre parlamento iki meclisten kuruludur: Millet Meclisi ve Senato (3).

Millet Meclisi üyeleri beş yıl için seçilirler. Millet Meclisinin Cumhurbaşkanı tarafından feshedilmesi halinde (1962 yılında olduğu gibi), bu süre tabiatıyla kısalabilmektedir. Fesihten sonra en geç kırk gün içinde yeni seçimler yapılır. Millet Meclisine Seçilmek

(2) HAURIOU A., Droit Constitutionnel et Institutions politiques Paris 1967, s. 265 - 266.

(3) Senato üyeleri 9 yıl için seçilirler. Seçilmek için 35 yaşını doldurmuş olmak gerekir. Senatonun üç yılda bir I/3 ü için kısmî seçimler yapılır. Senato üyelerinin seçimi iki dereceli olup uygulanan sistem (département»ların çıkaracağı üye sayısına göre değişmektedir. Beş'ten az senato üyesi çıkaracak çevrelerde iki turlu çoğunluk sistemi, beş ve beş'ten çok senatör çıkaracak çevrelerde ise nisbi temsil sistemi uygulanır. Bakiye oyların değerlendirilmesi ise en kuvvetli ortalama sistemine göre yapılır.

için yirmiüç yaşını doldurmuş olmak gerekir. Senato'dan farklı olarak Millet Meclisi üyelerinin seçimi tek derecelidir. Biraz önce de-ğindiğimiz gibi, uygulanan sistem dar bölge, yani tek isimli iki turlu çoğunluk sistemidir. 28 Şubat 1965'de İçişleri Bakanı Roger Frey Paris banliyölerinden birinde yaptığı konuşmada (4) 1967 yılında yapılacak seçimlerde, İngilterede olduğu gibi tek turlu çoğunluk sisteminin uygulanabileceğini belirtmişti. Bundan amaç, Millet Meclisinde başlıca iki büyük çoğunluğun teşekkülü arzusu idi. Fakat 1967 seçimlerinde gene iki turlu çoğunluk sistemi uygulandığına göre, sonraları bu tasarıdan vazgeçildiği anlaşılmaktadır.

Fransa'da uygulanan dar bölge usulünde seçim çevresi olarak «arrondissement» esas alınmaktadır. Her seçim çevresi, İçişleri Bakanlığı tarafından 93.000 nüfusu içine alacak bölgelere ayrılmıştır. Bu bakımdan seçim çevreleri idarî taksimata uygun düşmemektedir. Fakat seçim çevreleri düzenlenirken, Amerika'da Massachusetts Valisi Gerry'in 1812 yılında seçim çevreleri düzenlenirken başvurduğu sunî ayırımların, yani «gerrymander» uygulamasının bir örneği Fransa'da da görülmektedir. Şöyle ki, muhafazakâr bölgelerde nüfusu 93.000 den çok aşağı olan seçim çevreleri bir milletvekili çıkarırken, nüfusu 100.000 in çok üstünde olan De Gaulle aleyhtarı çevreler de gene bir milletvekili çıkarmaktadırlar. Böylece De Gaulle'e karşı olanların oylarının boşa gitmesi sağlanmıştır. Bu da seçim çevrelerinde, politik nedenlerle, tam bir eşitliğin sağlanmadığını göstermektedir.

II

5 mart 1967 günü yapılan birinci turdaki seçimlere partiler bağımsız olarak katılmışlardır. Bu turda 487 Millet Meclisi üyesinden (5) ancak 81'i salt çoğunluğu elde ederek seçilebilmişlerdir. Diğerleri ikinci tura kalmışlardır. Bu 81 üye şu partilere mensuptur :

Komünist Partisi	8
Birleşik Sosyalist Partisi	1
Sol Federasyon	1
V. Cumhuriyet	68
Merkez Demokrat	3

(4) Bkz. Le Monde 2 mart 1965

(5) 1962 seçimlerinde Millet Meclisinde 482 üye bulunuyordu. 12 temmuz 1966 tarihli kanunla Paris için 5 seçim çevresi daha eklenmiştir. Böylece üye sayısı 487 olmuştur. 5 ve 12 mart seçimlerinden sonra Millet Meclisine 485 üye

Birinci turda kullanılan oylar ve partilerin elde ettikleri geçerli oy sayısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (6).

Kayıtlı seçmen sayısı :	28.291.838
Çekimserler :	5.404.687
Oy kullananlar :	22.887.151
İptal edilen oylar :	494.834
Geçerli oylar :	22.392.317

Partiler	Kazandıkları oy sayısı	%
Komünist Partisi	5.029.808	22.46
Birleşik Sosyalist Partisi	506.592	2.26
Sol Federasyon	4.207.166	18.79
V. Cumhuriyet	8.453.512	37.75
Merkez Demokrat	2.864.272	12.79
Çeşitli partiler	1.136.191	5.08
Cumhuriyetçi Birlik	194.776	0.87

Birinci turda seçime katılma oranı %81 dir. Çekimser kalanlar ise %20 civarındadır. Kullanılan geçerli oy oranı da %79 dur. De Gaulle'ü destekleyen partilerin 1962 seçimlerinin birinci turunda elde ettikleri oy oranı hemen hemen aynıdır. 1962 de V. Cumhuriyetçiler birinci turda geçerli oyların % 37.88 ni elde etmişlerdi. Son seçimlerde ise elde ettikleri oy oranı % 37 75 dir. Buna karşılık sol partilerin elde ettikleri oylarda genel bir artış görülür.

Bir hafta sonra yani 12 mart 1967'de ikinci tur seçimleri birinci turda salt çoğunluğu ve aynı zamanda kayıtlı seçmen sayısının 1/4 ü kadar oy alamayan adayların bulunduğu çevrelerde yapılmıştır. Adayların ikinci tura katılabilmeleri için, birinci turda seçime katıldıkları çevrede en az %5 oranında geçerli oy elde etmeleri gerekir. İkinci tura kalan adaylardan biri, iki tur arasındaki bir haftalık süre içinde ölürse onun yerine seçimlere, kendisine «yedek» olan katılır. Yedek üye için bu %5 şartı aranmaz. İkinci turda seçilebilmek için basit çoğunluk yeterlidir.

seçilmiştir. 19 mart'ta Polinezya'da yapılan seçimlerle, halen üye sayısı 486'dır. Açıkta kalan bir üyenin seçimi ileride Fransız Somalisinde yapılacaktır.

(6) Bkz. Le Monde 7 mart 1967

Seçimlerden hemen sonra İçişleri Bakanlığının yaptığı açıklamaya göre (7) ikinci tura katılan adayların 32 si seçimleri 600 den az bir oy farkı ile kazanmışlardır. Örneğin, 1962 yasama döneminde milletvekili olan adaylardan biri, çevresinde seçimi 27 oy farkı ile kazanarak tekrar seçilirken başka bir milletvekili de seçime katıldığı çevrede seçimleri 25 oy farkı ile kaybetmiştir.

1967 yılında yapılan seçimlerin en büyük özelliği ikinci tur için partilerin (özellikle sol partilerin) aralarında anlaşarak bundan önceki seçimlerden farklı bir işbirliği yapmış olmalarıdır. Halbuki 1962 seçimlerinde De Gaulle'cülere karşı olan partiler sıkı bir işbirliği yapamamışlardı. Fakat aralık 1965 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Mitterand'ın, De Gaulle'ün karşısında, komünistler dahil olmak üzere bütün sol partilerin desteğini elde ederek De Gaule'ü ikinci tura bırakması sol muhalefet cephesinin kurulmasında ilk adımların atılmasını sağlamıştır.

Nitekim bundan sonra Mitterand'ın önderliği ile 1966 yılına başlayan hazırlıklar, 1967 yılı Millet Meclisi seçimleri için sol partiler arasında disiplinli bir birlik sağlayabilmiştir. Buna göre, herhangi bir seçim çevresinde birinci turdaki seçim sonucunda, en çok oy elde etmiş olan veya seçilme şansı daha kuvvetli olan solcu aday lehine öteki solcu adaylar feragat ederek, seçmenlerinin oylarının bu adayda toplanmasını sağlamışlardır.

Birinci turda seçimlere bağımsız olarak katılan partiler, ikinci tur için aralarında birlikler kurmuşlardır. Bu birliklerin dört grupta toplandığı görülür.

Birinci grup: Komünist Partisi (Parti Communiste Français) - Birleşik Sosyalist (Parti Socialiste Unifié) - Demokrat ve Sosyalist Sol Federasyonu (Fédération de la Gauche Démocrate et Socialiste). Bu sonuncusu da üç partinin birleşmesinden meydana gelmiştir : İşçi Eternasyonelinin Fransa Şubesi (Section Française de l'International Ouvrière) - Radikal Parti (Le Parti Radical) ve Ortanın Solu (Centre Gauche) grubu.

İkinci grup: V. Cumhuriyet için Aksiyon Komitesi (Comité d'Action pour la Ve République). Bu komite üç partinin birleşmesi ile kurulmuştur: Yeni Cumhuriyet için Birlik (Union pour la Nouvelle République) - Demokratik İş birliği (Union Démocratique du Travail) ve Bağımsız Cumhuriyetçiler (Républicains Indépendants).

(7) Bkz. Le Monde 15 mart 1967

Üçüncü grup: Merkez Demokrat (Centre Démocrate), Jean Lecanuet'nin liderliğindeki bu birlik, hıristiyan demokratlar denen Halkçı Cumhuriyet Birliği (Mouvement Républicain Populaire) ve Millî Bağımsızlar (Centre Nationale des Indépendants) dan meydana gelmiştir.

Dördüncü grup: Bu Fransa'da aşırı sağı temsil etmekte ve Tixier-Vignancour'un liderliğindeki Hürriyet ve İlerleme için Cumhuriyetçi Birlik (Alliance Républicaine pour les Libertés et Progrès), bütün aşırı sağcı kuruluşları içine almaktadır.

12 mart 1967 ikinci tur seçimlerinden sonra Fransız Millet Meclisinde partilerin elde ettikleri oylar ve üye sayısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (8).

Parti ve birlikler	Kazandıkları oylar	Üye sayısı	%
Komünist partisi	3.998.790	73	21.37
Birleşik Sosyalistler	173.466	5	0.93
Sol Federasyon	4.505.329	116	24.08
Çeşitli Sol	—	5	—
V. Cumhuriyet	7.972.908	244	42.60
Çeşitli ılımlılar	702.352	15	3.73
Merkez Demokrat	1.328.777	27	7.10
Aşırı Sağ	28.437	—	0.15

İçişleri Bakanlığının açıklamalarına göre (9) tabloda görünen «çeşitli sol» ve «çeşitli ılımlılar» için açık bir parti adı kullanmak imkânsızdır. Çeşitli sol «Rassemblement Démocratique» grubu içinde olup Sol Federasyona dahil olmayan üyelerdir. Çeşitli ılımlılar da, Merkez Demokrat ve V. Cumhuriyet birliği dışında kalan üyeleri temsil eder.

1967 seçimleri sonunda partilerin 1962 dönemine göre üye sayıları karşılaştırılacak olursa:

(8) Bkz. Le Monde 15 Mart 1967.

(9) Bkz. Le Monde 14 mart 1967

Partiler	1962	1967
Komünist partisi	41	73
Birleşik Sos. Partisi	1	5
Sol Federasyon (S. F. I. O - Rass. Dem.)	91	116
Çeşitli sol	13	5
Merkez Demokrat	42	27
Çeşitli ılımlılar	—	15
V. Cumhuriyet	284	244
Müstakiller	9	—

1967 seçimlerinden sonra De Gaulle'ü destekleyen V. Cumhuriyetçiler Millet Meclisinde 245 üyelik (10), yani salt çoğunluğu iki oy farkla elde tutmaktadırlar. Partilerin elde ettiği oyların ve meclisteki sandalyelerin yüzde oranı şu şekildedir: V. Cumhuriyetçiler kullanılan geçerli oyların %43 ünü elde ederek 245 sandalye kazanmışlardır. Sol muhalefet cephesi ise oyların %46 sını almasına rağmen mecliste ancak 194 sandalye kazanmıştır. Bu durum pek tabii olarak uygulanan çoğunluk sisteminin adil olmayan bir sonucudur.

V. Cumhuriyetçilerin 39 sandalye kaybetmeleri ile sonuçlanan 1967 seçimlerinde dikkati çeken nokta, son De Gaulle hükümetinde yer alan dört Bakanın seçilememiş olmalarıdır. Bunlar: Dışişleri Bakanı Couve de Murville, Savunma Bakanı Messmer, Devlet Bakanı Charbonnel ve Eski Muharipler Bakanı Sanguinetti'dir.

Bu arada aşırı sağcılarının lideri ve 1965 Cumhurbaşkanı seçimlerinde adaylığını koymuş olan Tixier - Vignancour da Toulon'da seçime katıldığı çevrede seçilememiştir. Buna karşılık Birleşik Sosyalist Partisi adayı ve IV. Cumhuriyet döneminin Başbakanlarından Mendès France, Grenoble'dan seçilerek politika sahnesinde tekrar yıldızı parlayanlar arasındadır.

Nihayet, Millet Meclisi seçimlerinde 21 senatör adaylıklarını koymuşlar ve bunlardan 11'i seçilmiştir.

(10) 19 Mart'ta Polinezya'da yapılan ikinci tur seçimleri sonunda V. Cumhuriyetçilerin adayı kazanarak De Gaulle'ü destekleyenlerin sayısı 245'e yükselmiştir.

Konuya son vermeden önce, Millet Meclisinin sosyal yapısına kısaca değinmek gerekiyor. Mecliste temsil edilen üyelerin meslek durumlarına gelince (11): Bunların başında 67 üye ile profesörler ve öğretmenler gelmektedir. Bundan sonra 49 ile yüksek kademedeki memurlar, 48 üye ile doktorlar yer almaktadır. Bunun yanında 34 avukat, 34 ziraatçı, 32 işçi, 32 küçük memur, 27 iş adamı, 25 mühendis, 20 gazeteci, 20 tüccar, 18 sanayici, 14 hukukçu, 4 ordu mensubu ve 3 de küçük zanaatkâr yer almaktadır.

III

Seçim sonuçları 1962 seçimleri ile karşılaştırılacak olursa, De Gaulle'ü destekleyen partilerin mecliste 284'den 245'e düştükleri, böylece 39 sandalye kaybettikleri görülmektedir. Buna karşılık, asıl muhalefeti temsil eden sol partilerin toplam olarak 65 milletvekilliği daha kazançlı çıkmışlardır. Elde edilen geçerli oylara bakıldığında V. Cumhuriyetçilerin 1962 de elde ettikleri oylarda bir azalma yoktur. De Gaulle'cülerin 39 sandalye kaybetmeleri, sol partilerin ikinci turda, seçimlerden önce yapmış oldukları anlaşmaya uyarak disiplinli hareket etmeleri ve birleşmeye bağlı kalmalarının bir sonucudur. Yetkililerin açıklamalarına göre, De Gaulle'cülerin seçimlerde sandalye kaybetmelerinin asıl nedeni sosyal politikada gerekli ilerlemelerin yapılmamış olmasıdır.

Seçimlerden sonra siyasî çevrelerde en çok tartışılan konu, De Gaulle'ü destekleyen V. Cumhuriyetçiler arasında günün birinde bir uyuşmazlık çıkarda eldeki iki sayı farklı salt çoğunluğa dayanma imkânı kalkarsa ne olacak sorusudur. Gerçekten de, bugün 245 üyeli V. Cumhuriyeti grubu mütecanis bir topluluk değildir. 245 üyenin 43'ü eski Maliye Bakanı Valéry Giscard d'Estaing'in başkanlığındaki Bağımsız Cumhuriyetçilerdendir. Seçimlerden önce V. Cumhuriyet grubu aralarında anlaşırken Giscard d'Estaing «evet .. fakat...» demiştir. İşte, günün birinde bu «fakat» in doğurabileceği anlaşmazlık De Gaulle'ü gereken çoğunluktan mahrum bırakırsa Fransa'da hemen bir hükümet buhranı ortaya çıkabilir. Bu durumda akla gelen, De Gaulle'ün Millet Meclisini dağıtarak yeni seçimlere gideceğidir. Fakat muhalefet cephesi yeni yapılacak seçimlerde çoğunluğu sağlarsa, De Gaulle için tek çıkar yol istifa etmek olacaktır. Gerçi anayasanın 16. maddesi Devlet Başkanına olağanüstü yetkiler tanımaktadır. Ama ne var ki bu maddenin işleyebilmesi için bir takım şartlar gerekiyor. 16. maddenin 1. fıkrasında belirtilen «Cumhuriyet müesseseleri... nin... vahim ve yakın bir tehlikeye düşme-

(11) Bkz. Le Monde 14 Mart 1967.

si... ve... anayasa organlarının düzenli şekilde işlemesinin kesintiye uğraması...» halinde olağanüstü yetkilerin kullanılmasının nasıl doğrulanacağı çok şüphelidir. Devlet Başkanının, sadece kendi görüşlerine karşı bir çoğunluğun Millet Meclisinde bulunması dolayısıyla anayasanın 16. madesini harekete geçirmesi, açıkça anayasanın çiğnenmesi olacaktır.

Çok partili düzenin ve parlamento geleneğinin yerleşmiş olduğu Fransa gibi bir ülkede, halkın kısa bir süre için dahi olsa, kişisel yönetime boyun eğeceği kolaylıkla söylenemez.